

А. М. Шехлович

Організаційно-економічні механізми активізації інноваційної діяльності як елемент економічної безпеки прикордонних територій

Проаналізовано основні проблеми, пов'язані з низьким рівнем інноваційної активності на прикордонних територіях західних регіонів України, досліджено джерела та причини виникнення цих проблем, а також запропоновано напрями їх вирішення та організаційно-економічні механізми активізації інноваційної діяльності для забезпечення економічної безпеки прикордонних територій.

Ключові слова: прикордонні території, інноваційна діяльність, економічна безпека, організаційно-економічні механізми.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світового господарства реалізація структурно-інноваційної моделі економічного розвитку України актуалізує завдання посилення інноваційної компоненти міжнародного співробітництва вітчизняних суб'єктів господарювання, активізації інноваційної діяльності як елемента забезпечення економічної безпеки держави не лише на макро-, але й на регіональному та субрегіональному рівнях.

Попри нагромаджений у минулому науково-технологічний потенціал, розвиток інноваційної сфери прикордонних територій західних регіонів України є недостатнім, а можливості регіонального розвитку на інноваційних засадах використовуються далеко не повною мірою. Це призводить до посилення загроз економічній безпеці прикордонних територій через поглиблення міжрегіональних диспропорцій розвитку, погіршення інтелектуально-кадрового та людського капіталу, масову інтелектуальну міграцію населення, технологічне відставання регіону та ускладнення умов для формування й ефективного використання інвестиційних та інноваційних ресурсів.

Забезпечення розвитку прикордонних територій західних регіонів України на інноваційних засадах обумовлює необхідність розробки дієвих організаційно-економічних механізмів та інструментів підтримки і стимулювання розвитку інноваційної діяльності, взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності, формування інституційних умов для розвитку інноваційної інфраструктури прикордонних територій, формування інтелектуально-кадрового, ресурсного та венчурного фінансово-інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності задля зміцнення економічної безпеки прикордонних територій.

©А. М. Шехлович, 2014.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми регулювання та стимулювання розвитку інноваційної сфери прикордонних територій знайшли достатньо широке висвітлення у працях В. Андрійчука, І. Бабець, В. Борщевського, Т. Васильціва, М. Долішнього, Н. Мікули, А. Мокія та ін. Водночас потребують активізації дослідження у напрямі розробки організаційно-економічних механізмів стимулювання інноваційної діяльності для забезпечення економічної безпеки прикордонних територій.

Мета статті – обґрунтування організаційно-економічних механізмів активізації інноваційної діяльності як елемента економічної безпеки прикордонних територій західних регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах глобалізації та загострення конкурентної боротьби за ресурси розвитку Україна має активно використовувати інноваційний потенціал міжнародного міжрегіонального співробітництва, у тому числі на основі реалізації спільних міжнародних науково-технологічних проектів, спрямованих на модернізацію виробництва; упровадження інновацій і нових технологій як основи структурної модернізації національної економіки та прискорення інтеграції нашої країни до ЄС; активної участі прикордонних територій західних регіонів України у міжнародних регіональних програмах транс-кордонного співробітництва, які визначатимуть конкурентні переваги, пріоритетні галузі, можливості і ресурси їх розвитку з орієнтацією на посилення економічної безпеки прикордонних територій.

Для прикордонних територій західних регіонів України повною мірою залишаються незадіяними можливості щодо використання переваг інтер-регіонального та транс-кордонного співробітництва на інноваційних засадах. Зокрема, активізація та підвищення ефективності участі прикордонних територій у проектах міжнародної науково-технологічної співпраці дозволяє залучити істотні обсяги інвестиційних і фінансових ресурсів, що можуть спрямовуватися на розвиток інноваційної інфраструктури регіону, підвищення енергоефективності економіки та покращення екологічного стану регіону; започаткувати практику створення інноваційно-інвестиційних кластерів та промислових зон, що своєю чергою забезпечить посилення інноваційної компоненти економічної безпеки прикордонних територій.

У процесі розробки низки першочергових заходів, спрямованих на становлення ефективних організаційно-економічних механізмів активізації інноваційної діяльності для зміцнення економічної безпеки прикордонних територій, необхідним є ідентифікація ключових проблем їх розвитку. Проведення комплексного дослідження забезпечило можливість визначення цих проблем, які наведені нижчі.

Сучасні процеси і тенденції інтеррегіонального транс-кордонного співробітництва в умовах реалізації інноваційної моделі економічного

розвитку супроводжуються перешкодами та проблемами, які проявляються в: 1) асиметрії та непропорційності розвитку інноваційної інфраструктури з прикордонними територіями сусідніх держав ЄС, що послаблює конкурентні переваги науково-технологічного та інноваційного потенціалу, сприяє нелегальному експорту об'єктів інтелектуальної власності та «відпливу інтелекту» з України, створює загрози інноваційній компоненті економічної безпеки прикордонних територій [4]; 2) низькій інвестиційній активності іноземних інвесторів на українському ринку, що не дозволяє використовувати міжрегіональне співробітництво в ролі дієвого інструменту реалізації інноваційного потенціалу транскордонного співробітництва; 3) недостатній наукомісткості міжрегіональних програм і проєктів, їх переважної спрямованості на неприбуткові види діяльності, що знижує рівень значущості міжрегіонального і транскордонного співробітництва.

Однією з найгостріших проблем розвитку прикордонних територій західних регіонів України останнім часом залишається низький рівень інноваційної активності суб'єктів господарювання. Проблема ускладнюється фактичною відсутністю інноваційно-активних підприємств, недостатньою кількістю реалізованих інноваційних проєктів, а також несформованістю повною мірою інституційних умов для розвитку інноваційної інфраструктури: технопарків, технополісів, високотехнологічних інноваційних підприємств, венчурних фондів, центрів трансферу технологій тощо, що відображається у зменшенні інвестування в розвиток прикордонних територій, втраті ресурсного та інтелектуального потенціалу та зниженні рівня економічної безпеки прикордонних територій [5].

Неефективно залишається діяльність органів місцевого самоврядування. Надмірна бюджетна та адміністративна централізація супроводжується постійним дефіцитом і перманентною дотаційністю більшості місцевих бюджетів, що призводить до неспроможності органів місцевого самоврядування прикордонних територій західних регіонів України акумулювати достатню кількість інвестиційних ресурсів для реалізації програм активізації інноваційної діяльності та розвитку інноваційної інфраструктури прикордонних територій, а також унеможливує якісну підтримку органами місцевого самоврядування інноваційної діяльності на прикордонних територіях регіону, що суттєво обмежує інноваційний потенціал розвитку прикордонних територій [4].

Однією з ключових проблем розвитку, що гальмує активізацію інноваційної діяльності на прикордонних територіях, є несформованість повноцінного інституційного середовища стимулювання інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери для активізації інноваційної діяльності, яке характеризується наступними негативними аспектами:

недосконалістю інституційно-правових механізмів для забезпечення формування ефективної системи органів управління, яка б здійснювала регулюючий вплив на суб'єкти інноваційної діяльності; несформованістю економічних стимулів щодо залучення інвестиційних ресурсів в інноваційні процеси; складністю доступу до фінансових ресурсів; низьким рівнем інформаційної підтримки суб'єктів інноваційної діяльності; невизначеністю організаційно-правових засад функціонування кластерів; недосконалістю інституційного забезпечення трансферу технологій; зростаючою часткою трансакційних витрат; високим ступенем ризику інноваційної діяльності; деструктивною взаємодією формальних і неформальних інститутів з прерогативою останніх [1, с. 283-291].

Стимує активізацію інноваційної діяльності на прикордонних територіях недостатньо раціональна і несистемна політика фінансового забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, нестача фінансових ресурсів, що зумовлює незначний вплив фінансування на результуючі показники інноваційної діяльності [2, с. 321].

Подолання дестабілізуючих тенденцій розвитку інноваційної сфери прикордонних територій, вирішення їх нагальних проблем і посилення інноваційної компоненти економічної безпеки прикордонних територій потребують розробки системної сукупності інституційно-організаційних, інституційно-економічних інструментів і механізмів активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

Під інституційно-організаційним забезпеченням інноваційної компоненти економічної безпеки прикордонних територій необхідно розуміти сукупність ефективно функціонуючих державних, недержавних і громадських інститутів формування інтелектуально-кадрового, ресурсного та інформаційного забезпечення розвитку інноваційної діяльності. Серед базових заходів у межах інституційно-організаційного механізму управління інноваційною діяльністю необхідно виділити: 1) узгодження та підвищення ефективності діяльності державних інститутів інноваційної сфери та створення компетентних підрозділів на субрегіональному рівні управління інноваційною діяльністю; 2) недержавне управління інноваційною діяльністю задля підвищення ефективності функціонування інститутів інноваційної сфери через зниження трансакційних витрат; 3) формування інститутів громадянського суспільства, діяльність яких має бути спрямована на здійснення контролю за діяльністю державних органів влади та експертизи проектів нормативно-правових актів і стратегічних документів; 4) розроблення, узгодження та впровадження програм, концепцій, положень з реалізації стратегічних пріоритетів інноваційної безпеки прикордонних територій; 5) інформаційне забезпечення інноваційного розвитку прикордонних територій через створення

інформаційно-аналітичних центрів збору, аналізу та розповсюдження інформації про стан інноваційної діяльності на регіональному та субрегіональному рівнях.

Інституційність економічного механізму забезпечення інноваційної компоненти економічної безпеки прикордонних територій слід розглядати як комплексну систему управління сукупністю організаційних та економічних засобів, покликаних забезпечувати проведення ефективної податкової та бюджетної політики, створення стимулів і нормативно-інституційних умов для активізації залучення інвестиційних ресурсів фінансових інститутів в інноваційні процеси, розвитку інститутів формального і неформального венчурного фінансування як одних з найефективніших інструментів забезпечення процесів упровадження інновацій, підвищення підприємницької культури суб'єктів інноваційної діяльності.

Зазначимо, що реалізація організаційно-економічних інструментів і механізмів, спрямованих на активізацію інноваційної діяльності суб'єктів господарювання на прикордонних територіях, забезпечує: формування організаційної структури та системи управління інноваційною діяльністю на прикордонних територіях; створення інституційно-організаційних умов для розвитку інноваційної інфраструктури; залучення суб'єктів освітньої, науково-технологічної, дослідної та підприємницької діяльності; розвиток систем контролю обсягів і ефективності інноваційної діяльності; створення соціально-психологічного середовища інноваційної діяльності та використання її результатів в економіці; зростання психологічно-професійних характеристик суб'єктів інноваційної діяльності; формування сприятливих економіко-правових умов; покращення фінансово-інвестиційного забезпечення; формування ресурсного та інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності як елемента економічної безпеки прикордонних територій.

Вважаємо, що саме таку системну сукупність заходів доцільно реалізувати для активізації інноваційної діяльності та зміцнення економічної безпеки національного господарства та його регіональних економічних комплексів.

Висновки. Попри істотне скорочення, науково-технологічний та інноваційний потенціал прикордонних територій західних регіонів України, його інтелектуальний капітал ще залишається достатньо потужним, проте рівень використання і комерціалізації результатів наукових досліджень та розробок, що зумовлюють випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг для зміцнення економічної безпеки прикордонних територій, є недостатнім.

Послідовна реалізація організаційно-економічних механізмів активізації інноваційної діяльності на прикордонних територіях сприятиме

формуванню інституційної інфраструктури трансформації результатів інтелектуальної праці у ринковий продукт, взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності, інтеграції науково-технологічного потенціалу та реального сектору економіки, активізації попиту та пропозиції об'єктів інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. Буркальцева Д. Д. Інституціональне забезпечення економічної безпеки України : монографія / Д. Д. Буркальцева. – К. : Знання України, 2012. – 347 с.
2. Гуменюк А. М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія / А. М. Гуменюк. – К. : НІСД, 2014. – 468 с.
3. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна : монографія / під заг. ред. А. П. Гальчинського, С. В. Львовичкіна, В. П. Семиноженка. – Харків : ХФ НІСД, 2004. – 262 с.
4. Мокій А. І. Напрями вдосконалення інституціональної інфраструктури інноваційного розвитку західних областей України [Електронний ресурс] / Аналітична записка Регіональної філії Нац. інституту стратегічних досліджень в м. Львові / А. І. Мокій, О. А. Мокій. – Режим доступу : <http://www.niss.lviv.ua>
5. Скиба М. Щодо першочергових заходів з активізації інноваційної діяльності в Україні : Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень [Електронний ресурс] / М. Скиба. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/654>

Shekhlovych A. M. Organizational and economic mechanisms of intensification of innovation activity as an element of the economic security of the border territories.

In the article the main problems which are connected with low levels of innovative activity in the border territories of the Ukraine's western regions are analyzed, the sources and causes of these problems are investigated, ways of their solving, organizational and economic mechanisms of intensification of innovation activity to ensure the economic security border territories are offered.

Key words: border territories, innovation activity, economic security, organizational and economic mechanisms.

Шехлович А. М. Организационно-экономические механизмы активизации инновационной деятельности как элемент экономической безопасности приграничных территорий.

Проанализированы основные проблемы, связанные с низким уровнем инновационной активности на приграничных территориях западных регионов Украины, исследованы источники и причины возникновения этих проблем, а также предложены направления их решения и организационно-экономические механизмы активизации инновационной деятельности с целью обеспечения экономической безопасности приграничных территорий. Ключевые слова: приграничные территории, инновационная деятельность, экономическая безопасность, организационно-экономические механизмы.